

الحمد لله وتحقق کمال انسانے

محمد، جواد، شمس، محمد علی بخشی

ان ہونہار، سیدہاشم مولوی

وفاء

اسرار

پڑوہشگاہ علوم اسلامی امام صادق ع

عنوان و نام پدیدآور:	عدل الهی و تحقق کمال انسانی / محمدجواد هاشمی س.ا و دیگران؛ تهیه‌کننده پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق(علیه‌السلام)؛ به سفارش سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع، معاونت تربیت و آموزش؛ ویراستار علی فلاحی.
مشخصات نشر:	تهران: سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، انتشارات دفاع، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۱۲۰ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۷۴۵-۲۰-۴
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
یادداشت:	نویسندگان محمدجواد هاشمی، محمدعلی بخشی، علی هوشیار، سیدهاشم مولوی.
موضوع:	عدل (اصول دین)
موضوع:	Justice (Pillars of Islam*)
موضوع:	اسلام و عدالت -- جنبه‌های قرآنی
موضوع:	Islam and justice -- Qur'anic teaching
موضوع:	اسلام و عدالت
موضوع:	Islam and justice
شماره افزوده:	هاشمی، محمدجواد، ۱۳۶۰ -
شماره افزوده:	پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)
شماره افزوده:	سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی
شماره افزوده:	سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، انتشارات دفاع
رده بندی کنگره:	BP۲۱۹/۳/ع۴ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی:	۲۹۷ - ۱
شماره کتابشناسی ملی:	۶۸۸ - ۱۳۳

اشاعت دفاع عدل الهی و تحقق کمال انسانی

تهیه کننده: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (علیه‌السلام)

به سفارش سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع - تربیت و آموزش - مدیریت متون

نویسندگان: محمدجواد هاشمی، محمدعلی بخشی، علی هوشیار، سیدهاشم مولوی

ناظران فنی: مهدی حسینی، محمد اسلام‌پور

ناظر علمی: مهدی عزیزان

ناظر نهایی: عزت‌الله معتمد

واپایش نهایی: سیدعلی یار افشارپور دهدشت

نمونه خوان: احمد احمدی

سروراستار: حسین قاسم‌جمزه ویراستار: علی فلاحی

صفحه آرا: اسماء وصال طلب راوری

چاپ: مرکز خدمات فرهنگی مطهر

نوبت و تاریخ چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰۰ جلد بهاء: ۷۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۴۵-۲۰-۴

نشانی ناشر: تهران، میدان نوبنیاد، خیابان شهید لنگری، جنب اداره هواشناسی،

ساختمان شهید مطهری، مرکز نشر دفاع

کدپستی: ۱۶۹۳۶۱۴۳۳۹ تلفن: ۲۲۹۳۰۰۰۶

پست الکترونیک: nashrdefa@fatehnet.net

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹

مقدمه ۱۳

درس اول: ماهو، شناس عدل (آشنایی با مفاهیم بنیادین)

۱-۱. معنای عدل ۱۵

۱-۱-۱. عدل در لغت ۱۵

۱-۱-۲. عدل در اصطلاح ۱۶

۲-۱. انواع عدل ۱۸

۱-۲-۱. عدل تکوینی ۱۸

۲-۲-۱. عدل تشریعی ۱۹

۳-۲-۱. عدل جزایی ۱۹

۳-۱. معنای تکامل ۱۹

۴-۱. اهمیت و جایگاه عدل در اسلام ۲۱

درس دوم: رابطه عدل با حکمت الهی

۱-۲. مقدمه ۲۵

۲-۲. جایگاه حکمت و عدالت در معارف اسلام ۲۶

- ۲-۳. ارتباط عدل با توحید..... ۲۷
- ۳-۳. ارتباط عدل الهی با هدف خلقت..... ۳۰
- ۳-۴. ارتباط عدل الهی با نبوت..... ۳۱
- ۳-۵. ارتباط عدل با امامت..... ۳۳

درس سوم: ارتباط عدل با قضا و قدر الهی

- ۳-۱. مقدمه..... ۳۷
- ۳-۲. سبب بحث قضا و قدر..... ۳۸
- ۳-۳. مفهوم قضا و قدر..... ۴۰
- ۳-۴. تبیین مصادیق انضای قدر..... ۴۱
- ۳-۵. فرقه‌های جبراندیش..... ۴۲
- ۳-۶. ثمره بحث قضا و قدر..... ۴۳
- ۳-۷. عقیده شیعه در قضا و قدر..... ۴۳
- ۳-۸. رابطه قضا و قدر با عدل الهی..... ۴۶

درس چهارم: ارتباط عدل الهی با کیفر پادشاهی اخروی

- ۴-۱. مقدمه..... ۴۹
- ۴-۲. اساس نظام پاداش و کیفر در اسلام..... ۵۰
- ۴-۳. تناسب بین رفتارها و پاداش و کیفر در اسلام..... ۵۱

درس پنجم: عدل الهی و سیر تکامل انسان: نقش و آثار اعتقاد به عدل الهی در تحقق کمال انسانی

- ۵-۱. مقدمه..... ۵۹

- ۵-۲. نقش و آثار اعتقاد به عدل الهی در تحقق کمال انسانی ۶۰
- ۵-۲-۱. نیل به مقام قرب الهی ۶۰
- ۵-۲-۲. شکوفایی استعدادها ۶۱
- ۵-۲-۳. برخورداری از کرامت انسانی ۶۴

درس ششم: رابطه عدل با بلاها و ابتلائات

- ۶-۱. مقدمه ۶۹
- ۶-۲. مفهوم و اهمیت شر و بلا و انواع آن ۷۰
- ۶-۳. نقش انسان در شر و بلا ۷۱
- ۶-۴. شرور و بلاهای طبیعی ۷۳
- ۶-۵. حکمت و فلسفه شرور و بلاها ۷۵
- ۶-۵-۱. شر ظاهری و خیر حقیقی ۷۵
- ۶-۵-۲. انسان عامل ایجاد برخی شرور ۷۵
- ۶-۵-۳. شکوفا شدن استعدادها ۷۶
- ۶-۵-۴. آزمون الهی ۷۷
- ۶-۵-۵. عاملی برای بیداری از غفلت ۷۹
- ۶-۵-۶. قدرشناسی نعمت‌های الهی و هدیه به بندگان خاص خدا ۸۰

درس هفتم: رابطه عدل الهی با تفاوت‌ها

- ۷-۱. مقدمه ۸۳
- ۷-۲. تبیین موضوع برای دفع شبهات ۸۴
- ۷-۳. بررسی شبهه وجود تفاوت‌ها و پاسخ به آنها ۸۵

۴-۷. چرا تفاوت؟ ۸۸

۵-۷. بررسی شبهه وجود نواقص و نابسامانی ها ۹۱

۱-۸. مقدمه ۹۵

درس هشتم: عدل الهی، ارث و دیه زنان

۱-۸. ارث متفاوت دختر و پسر ۹۶

۱-۸. دیه متفاوت زن و مرد ۱۰۱

درس نهم: عدل الهی؛ شهادت و قضاوت زنان

۱-۹. مقدمه ۱۰۵

۲-۹. معنای شهادت و قضاوت ۱۰۶

۱-۲-۹. شهادت ۱۰۶

۲-۲-۹. قضاوت ۱۰۷

۳-۹. قضاوت و شهادت؛ حق یا تکلیف؟ ۱۰۸

۴-۹. برخی از فلسفه های حکم شهادت و قضاوت ۱۰۹

۵-۹. در خلقت و تکالیف، تفاوت هست؛ ولی تبعیض نیست ۱۱۰

۶-۹. دور شدن زنان از مسئولیت شهادت و قضاوت به سود آنهاست ۱۱۲

۱-۶-۹. کاهش مسئولیت زنان در شهادت و قضاوت، به بررسی کمک

می کند ۱۱۳

۷-۹. شهادت زن و مرد، هر دو پذیرفته است ۱۱۳

۸-۹. اشتغال زنان در بخشی از مسئولیت های قضایی ۱۱۴

کتابنامه ۱۱۷

مسئله عدل الهی در کلام اسلامی، تاریخی کهن دارد و می‌توان گفت از نخستین روزهای ظهور اسلام مطرح شده است. افزون بر آیات قرآن کریم - که بر عدل الهی تأکید و تصریح دارد - در سنت نبوی و سیره علوی و احادیث نبی مکرم اسلام و سخنان ائمه معصومان نیز به این مسئله توجه شده است؛ به گونه‌ای که عدل الهی یکی از مسائل مهم علم کلام قرار گرفته است.

خداوند متعال می‌فرماید: «إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ إِلَيْكُمْ» (مائده: ۸)؛ عدالت ورزید که عدل به تقوا نزدیک‌تر {از هر عمل} است. اینجاست که در مباحث عبادی مطرح است، رسیدن به تقواست. خداوند می‌فرماید: «تُحِبُّ إِلَيْكُمْ الصَّيَّامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» (بقره: ۱۸۳). همچنین، در فرائض دیگری می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» (بقره: ۲۱).

ثمره عدل الهی و رعایت عدالت در گفتار و رفتار ما نیز تقوا خواهد بود؛ انسان برای رسیدن به مقام تقوا، به عدالت نیاز دارد و بدون توجه به عدل نمی‌تواند به مقام تقوا و متقی شدن نایل آید. وقتی انسان به تقوا رسید، آن‌گاه به کمال می‌رسد و

انسان کامل خواهد شد: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» (حجرات: ۱۳). آن گاه قرآن کریم، این کتاب حیات بخش، می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» (انفال: ۲۹). در این هنگام، او با گذر از گرداب مشکلات، از خوان بی انتها و بی شمار الهی متنعم می شود: «مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ» (طلاق: ۳ و ۲).

آری در سبب تقواست که انسان قدرت تشخیص حق از باطل پیدا می کند و از بصیرت لازم بهره مند می شود و مورد مغفرت حضرت حق قرار می گیرد و مشکلات برای او بن بست نخواهد بود؛ چه در اندیشه و چه در عمل. در معیشت فردی و اجتماعی نیز مورد توفیق عنایت حضرت حق (جل جلاله) خواهد بود. از این رو، بحث «عدل الهی - تحقق کمال انسانی» از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

آنچه تدوین شده و پیش روی شما همکاران ریز در وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران است، از مجموعه نیازسنجی ها و نظرسنجی های گرفته شده از کارکنان خدوم و شریف وزارت دفاع به دست آمده است که در کارگروه عقاید کانون اساتید معاونت تربیت و آموزش دفاع، س و در کارگروه های تخصصی تدوین سرفصل های آموزشی مشخص شده، در کمیسیون عالی تربیت و آموزش به ریاست نماینده مکرم ولی فقیه و ریاست محترم سازمان عقیدتی سیاسی ودجا به تصویب رسیده است.

از این رو بر خود لازم می دانم از ریاست محترم سازمان عقیدتی - سیاسی ودجا، اعضای کمیسیون عالی تربیت و آموزش، کارگروه های تخصصی متون و

کانون اساتید این معاونت، نویسندگان فرهیخته، و ناظران علمی، فنی و نهایی پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع) تقدیر و تشکر نمایم.

من الله التوفيق

معاون تربیت و آموزش

سازمان عقیدتی - سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

مهدی حسینی

www.ketab.ir

یکی از زمینه‌سازهای کمال انسانی در منظومه تعالیم اسلام، «عدل الهی» است که تأثیر آن در نگرش آدمیان به جهان هستی و روابط آنها با دیگر انسان‌ها و خدای متعال، شگرف و حائز اهمیت است. عدل الهی است که انگیزه‌بخش تلاش و کوشش آدمیان برای قرار گرفتن در سیر تکامل انسانی است. اعتقاد به پاداش و جزا در سرای آخرت، همگی از جمله روانه‌هایی در نظام هستی است که موجب شکوفایی استعدادهای انسانی و رهنمایی به‌سوی کمال انسانی خواهد بود.

اهمیت عدل الهی به‌اندازه‌ای است که از آن می‌توان در زمینه اثبات عالم ماورا و عالم آخرت بهره جست و سرای آخرت را تجلی‌گاه عدالت حقیقی و کامل برشمرد.

کتاب درسی پیش‌رو، حاصل تلاش اساتید برجسته در حوزه تعلیم و عقاید می‌باشد که در نه درس تنظیم شده است. درس اول به بحث مفهومی‌شناسی می‌پردازد و در درس دوم رابطه عدل با حکمت الهی بررسی می‌شود؛ درس سوم به ارتباط عدل با قضا و قدر الهی می‌پردازد و درس چهارم ارتباط عدل با کيفر و پاداش را واکاوی می‌کند؛ درس‌های پنجم، ششم و هفتم به ابعاد مختلف عدل الهی و سیر تکامل انسانی می‌پردازد و درس‌های هشتم و نهم عهده‌دار پاسخ به شبهات مطروحه در زمینه عدل الهی و حقوق زن و مرد است.

در پایان، از استاد ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین مهدی حسینی که پیشنهاد نگارش این کتاب را ارائه کردند و در فرایند تدوین از راهنمایی‌ها و نکته‌سنجی‌های ایشان بسیار بهره‌جستم، تقدیر و تشکر می‌کنم؛ و ارج می‌نهم از زحمات حجج اسلام محمدعلی بخشی، علی هوشیار و آقای سیدهاشم مولوی، که از قلم آنها در فرایند تکمیل متن استفاده کرده‌ام. این اثر، خود را خالی از نقد نمی‌داند؛ از این رو با استقبال از نکات ارزشمندی که اساتید گرانقدر و مخاطبین ارائه می‌کنند، به غای خود خواهد افزود. خواهشمند است نظرات تکمیلی خود را به رایادهاشمی که در ادامه می‌آید، ارسال فرمایید.

امید که اندک تلاشی من، مرضی حضرت بقیة الله الاعظم ﷺ واقع گردد.

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

محمدجواد هاشمی Jhashemi11@yahoo.com

۱۳۹۶/۱/۶